

Republika e Kosovës
Republika Kosovo - Republic of Kosovo
Qeveria - Vlada - Government
MINISTRIA E BUJQËSISË, PYLLTARISË DHE ZHVILLIMIT RURAL
MINISTARSTVO POLJOPRIVREDE, ŠUMARSTVA I RURALNOG RAZVOJA
MINISTRY OF AGRICULTURE, FORESTRY AND RURAL DEVELOPMENT

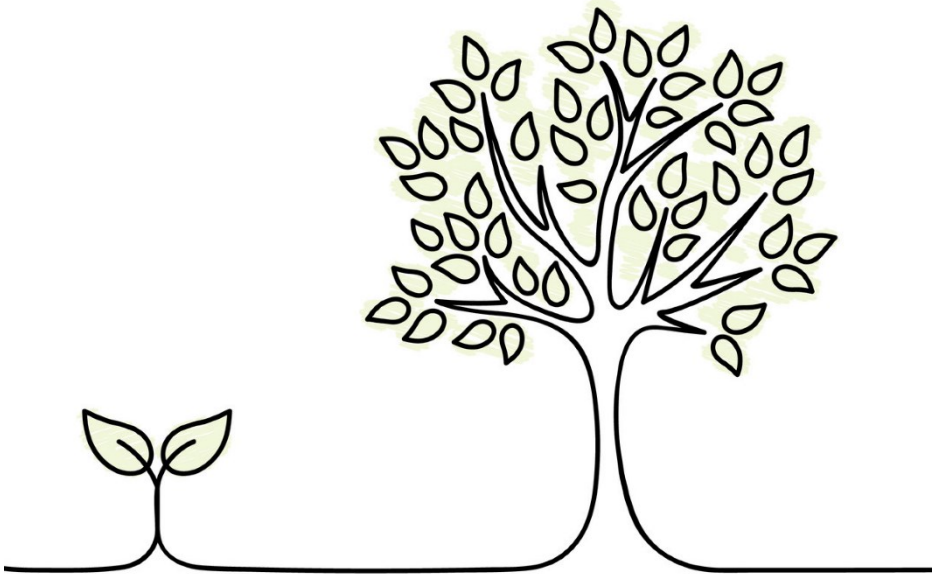

Shërbimi Këshillimor Bujqësor Rural i Kosovës
Kosovo Agriculture and Rural Development Advisory Services
Poljoprivredna Savetodavna Služba Kosova

KOSOVA DEVELOPMENT CENTER
QENDRA KOSOVARE PËR ZHVILLIM
Address: Dishmorët e Lirisë nr.135 Gjakovë-Kosovë
Tel: +383 38 724 499 Email: kdc.gjakov@yahoo.com
www.kdc-ks.org

Krasitja dimërore dhe e gjelbër e pemëve frutore të mollës dhe kumbullës

Hyrje

Krasitja ndihmon pemët frutore duke reduktuar stresin, përmirësuar strukturën dhe rrjedhën e ajrit, promovon një rritje më të shëndetshme dhe i mbron pemët nga dëmtuesit dhe sëmundjet. Siguron që pema të jetë në gjendje optimale për sezonin e rritjes së ardhshme.

Krasitja e pemëve frutore në përgjithësi mund të kryhet në dimër, pranverë ose verë, në varësi të qëllimit përfundimtar. Kryesisht te mollët, dardhat dhe ftoni krasitja dimërore inkurajon rritjen e fuqishme të fidanëve të reja dhe më shumë lule dhe fruta. Kumbullat dhe pemët e tjera bërthamore krasiten përgjithësisht gjatë verës.

Krasitja në periudhën e qetësisë vegjetative

Kjo minimizon tronditjen ose stresin që mund të shkaktojë krasitja. Pema ka më pak kërkesa metabolike gjatë kësaj kohe, kështu që është në gjendje më mirë të përballojë krasitjen, por edhe ka një rrezik më të ulët të infeksionit nga prerjet e krasitjes. Sëmundjet kërpudhore kanë më pak gjasë të përhapen kur pema është në qetësinë vegjetative, sepse patogjenët janë gjithashtu më pak aktivë. Koha më e përshtatshme për të krasitur pemët e mollës është gjatë qetësisë vegjetative, e cila zakonisht është në fund të dimrit, nga janari deri në fillim të marsit, në varësi të klimës. Duhet shmangur krasitjen gjatë motit ekstrem të ftohtë ose kur pema është e ngrirë, pasi kjo mund të çojë në dëmtim të indeve të pemëve.

Gjatë krasitjes dimërore kemi pamje më të qartë e strukturës së pemës pasi në dimër kanë ra gjethet duke siguruar një pamje të qartë të strukturës së degëve. Kjo e bën më të lehtë identifikimin e drurit të tharë, të dëmtuar ose të sëmurë, si dhe zonave që kanë nevojë për rrallim ose riformim. Lehtë mund të shihet korniza e përgjithshme e pemës që mundëson krasitje efektive.

Nxitja e rritjes më të fortë në pranverë

Krasitja në dimër ndihmon në drejtimin e energjisë së pemës drejt rritjes së shëndetshme dhe produktive në pranverë. Duke hequr degët e dobëta ose të mbipopulluara, sigurohet që pema të fokusohet në prodhimin e drurit të fortë dhe frutdhënës (lastarë të shkurtër) në degët më të vjetra, duke çuar në një rendiment më të mirë në sezonin e ardhshëm të rritjes. Krasitja dimërore ndihmon në kontrollin e madhësisë dhe formës së pemës. Kjo ndihmon në ruajtjen e një madhësie të menaxhueshme për vjelje më të lehtë, depërtim më të mirë të dritës së diellit dhe qarkullim të përmirësuar të ajrit në kurorën e pemës.

Shumë insekte janë të fjetur në dimër në degët e pemëve, dhe krasitja gjatë kësaj periudhe eliminon dëmtuesit e fjetur. Dimri është një kohë ideale për të hequr çdo dru të tharë, të sëmurë ose të dëmtuar. Kjo e mban pemën më të shëndetshme dhe parandalon që çdo degë e sëmurë të përhapet në pjesë të shëndetshme të pemës ndërsa lastarët e rinj të shëndoshë rriten në pranverë. Duke rralluar degët e ngjeshura, lejohet që më shumë dritë dhe ajër të arrijnë në brendësi të pemës që është thelbësore për fruta cilësore dhe ndihmon në parandalimin e sëmundjeve kërpudhore të shkaktuara nga qarkullimi i dobët i ajrit.

Hapat për krasitjen e pemëve të mollës dhe kumbullës në dimër

1. Vlerësohet struktura e pemës dhe shikohet forma e përgjithshme të pemës.
2. Identifikohen degët e thara, të dëmtuara, të sëmura ose që rriten nga brenda drejt qendrës së pemës.
3. Fillohet të prehet druri i tharë, sëmurë ose i dëmtuar. Kjo ndihmon në parandalimin e përhapjes së sëmundjeve dhe zvogëlon gjasat e dëmtuesve.
4. Nëse dy degë fërkohen me njëra-tjetrën, njëra prej tyre duhet të hiqet për të parandaluar dëmtimin e ardhshëm.
5. Hapet qendra e pemës për të lejuar që drita të arrijë degët e brendshme. Kjo përmirëson qarkullimin e ajrit dhe inkurajon zhvillimin e drurit frutor.
6. Largohen filizat dhe thithësit e ujit që janë kërcell vertikal me rritje të shpejtë që rriten nga trugu ose degët.
7. Largohen lastarët që rriten nga nënshartesa e pemës ose poshtë shartesës për të parandaluar që pema të devijojë energjinë nga prodhimi i frutave.
8. Duhet fokusuar në krijimin e një strukture të ekuilibruar, simetrike e për një pemë udhëheqëse qendrore, duhet të ketë një trung qendror dominues me degë anësore të vendosura mirë.
9. Nëse pema ka trungje qendrore të shumtë konkurrues, krasiten tjerat dhe lihet trungu më i fortë, duke hequr më të dobët.
10. Prejjet duhet të bëhen vetëm pakë të larguara nga dega, me një kënd të lehtë për të parandaluar grumbullimin e ujit në vendin e prerë (plagë).

Ndikimi i krasitjes në prodhimin e frutave të mollës

Pemët e mollës japin fryte të cilat janë degë anësore të shkurtra që rriten në degë të vjetër. Duke hequr disa nga degët më të vjetër dhe më pak produktiv, inkurajohet formimi i degëzave të reja dhe më produktive. Rrallohen zonat e pemës që janë të mbushura me lastarë vegjetativ, pasi kjo lejon që më shumë energji të drejtohet drejt degëve prodhuese. Priten degët tepër të gjata që nuk kanë shumë drufrutorë. Shkurtimi i këtyre degëve do të nxisë rritjen e re dhe do të rrisë mundësinë e prodhimit të frutave.

Është e rëndësishme të mos hiqet më shumë se 25-30% të kurorës së pemës në një dimër të vetëm. Shkurtimi i tepërt mund të stresojë pemën dhe të zvogëlojë prodhimin e frutave. Me një pemë të krasitur mirë, mund të arrihet fruta molle me cilësi më të mirë, pasi pema drejton më shumë burime në prodhimin e frutave sesa rritje të panevojshme.

Krasitja dimërore e pemëve të mollës mund të duket e frikshme në fillim, por me vëmendje të kujdesshme ndaj strukturës dhe nevojave të pemës, do të promovohet një rritje të shëndetshme dhe një vjelje më të mirë në stinët e ardhshme.

KRASITJA E PEMËVE TË KUMBULLËS

Është thelbësore për ruajtjen e shëndetit të pemëve, inkurajimin e rritjes së fuqishme dhe përmirësimin e prodhimit të frutave. Krasitja dimërore realizohet në fund të dimrit (janar deri në fillim të marsit), përpara se sythat të fillojnë të fryhen. Duhet shmangur krasitjen në fillim të dimrit, pasi prerjet e freskëta mund të jenë të ndjeshme ndaj dëmtimit të ngricave.

Formimi i kurorës së pemës së kumbullës

Për pemët e reja synohet për një qendër të hapur ose formë të modifikuar të udhëheqësit qendror. Për pemët e pjekura duhet të ruhet forma natyrale e pemës duke kontrolluar madhësinë dhe duke promovuar drurin produktiv. Zvogëlohen filizat e gjata dhe joproductive (filizat e njoma) për të nxitur drurë të rinj me fruta. Shkurtohen rritjen vertikale tepër të fuqishme për të balancuar energjinë e pemës. Pas krasitjes aplikohet një izolues plage në prerje të mëdha për të parandaluar infeksionet kërpudhorë.

Krasitja pranverore dhe verore kryesisht realizohet për frutat bërthamorë (kumbulla, pjeshka) nëse kurora e pemës është shumë e madhe dhe nuk duhet të inkurajohet rritja e fuqishme. Për shkak se krasitja pranverore dhe verore kryhet pasi pema ka filluar të zhvillojë fruta, mund të shmangen më lehtë prerjet e degëve me fruta.

Gjatë krasitjes pritet me kujdes qendra e kurorës për të krijuar një formë të hapur. Prehet rreth një e treta e degëve dhe largohen lastarët – degët që rriten nga brenda drejt qendrës. Gjithashtu, hiqet çdo degë që rritet nga baza e trungut.

Krasitja verore inkurajon pemën të prodhojë rendiment më të larta frutash, lejon ajrin dhe dritën të depërtojë në qendër të kurorës së pemës (që i ndihmon frutat të qëndrojnë të shëndetshëm dhe të piqen) dhe ndalon që pemët të rriten shumë dhe të kanë masë të madhe vegjetative.

Pemët e kumbullës nuk kërkojnë krasitje aq të saktë sa mollët dhe dardhat, por megjithatë përfitojnë nga rrallimi i drurit të vjetër për të siguruar frutëdhënie optimale. Shmangen krasitja e kumbullave në dimër, pasi rrit rrezikun e infektimit nga sëmundjet ndaj së cilës janë të prirura kumbullat dhe speciet e tjera *Prunus*. Koha më e mirë për krasitje është zakonisht pranvera për pemët e reja dhe mesi i verës për pemët e formuara.

Këshillat kryesore të krasitjes

- *Degët horizontale japin më shumë fruta sesa degët vertikale.*
- *Nëse nuk ka patur përkujdesje për pemë gjatë disa viteve, nuk duhet të bëjmë krasitje të ashpër në një sezon, por krasitja e ashpër planifikohet të realizohet në 2 ose 3 vite.*
- *Krasitja fillon duke prerë degët që janë të sëmura, të dëmtuara ose të thara. Nëse ka filiz që vjen nga baza e trungut, krasiten edhe ato. Këta njihen si thithës dhe e kanë origjinën nga nënshartesa dhe jo nga pema frutore e shartuar mbi të.*
- *Shkurtohet çdo kërcell i drejtë që mbin nga degët kryesore, pasi këto janë filiza ujore dhe shpesh janë shenjë e krasitjes tepër të fuqishme gjatë një sezoni.*
- *Synohet të krijohet kurorë e hapur për të lejuar që drita dhe ajri të lëvizin lirshëm, që nxit prodhimin e frutave dhe reduktin sëmundjet. Gjithashtu largohen degët kryesore që konkurrojnë me njëra-tjetrën. Mbahet dega më e shëndetshme që është në pozicionin më të mirë.*
- *Krasitja e degëve të jashtme të pemës për t'i shkurtuar dhe trashur ato realizohet veçanërisht në pemët e reja. Kjo ndalon degët të bëhen të gjata dhe të ngjeshura dhe në rrezik të këputjes.*
- *Prerja e degës kryesore duhet të shmanget pasi të ketë përfunduar formimi fillestar i pemës, pasi mund të shkaktojë mbipopullimin e pemës. Në pemët e pjekura, nëse ka nevojë të përdoret një prerje të kërcellit kryesorë prerja bëhet në dru të vjetër, pasi kjo shkakton më pak rritje të reja.*

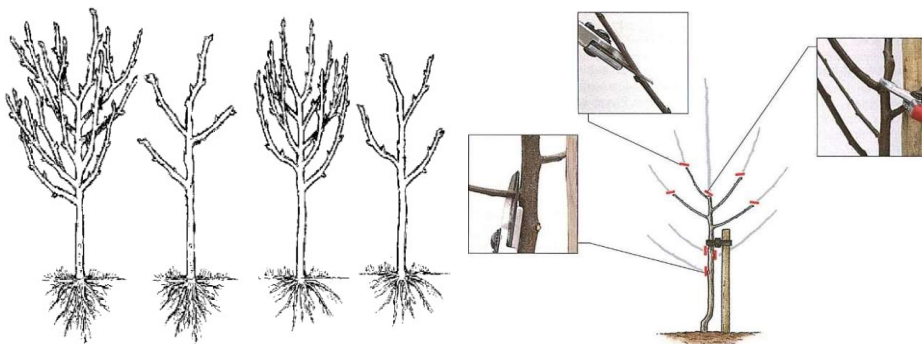

Figura 1. Krasitja dhe formimi i kurorës së kumbullës

Formimi i kurorës të kumbullat

Janë tre metoda kryesore të krasitjes së kumbullave: në formë shkurre, piramidë dhe kurorë e hapur e ajrosur. Kumbullat e formuara si kordonë po fitojnë gjithashtu popullaritet.

Kurora në formë shkurre

Është metoda më e njohur e kurorës ku krijohet një pemë me qendër të hapur me një kërcell të qartë prej rreth 75 cm. Madhësia e saj përfundimtare do të varet nga nënshartesa ku është rritur. Qëllimi i përgjithshëm i krasitjes është krijimi i një peme me qendër të hapur. Kjo fillon me të njëjtin krasitje formuese si mollët dhe dardhat, por, më e rëndësishmja, kryhet në fillim të pranverës. Në pemët e formuara, largohet çdo syth që zhvillohet në trungun e poshtëm dhe hiqen me kujdes thithësit që dalin nga nënshartesa. Krasitja kufizohet kryesisht në heqjen e materialit të kryqëzuar, të dobët, vertikal dhe të sëmurë. Nëse pema e kumbullës është ende e mbushur me lastarë të rinj, atëherë rrallimi i mëtejshëm mund të bëhet në korrik.

Kurora piramidale

Një pemë kumbulle piramidale është dukshëm më e vogël se një kurorë shkurre, dhe kjo e bën praktike vendosjen e rrjetës kundër zogjve dhe vjeljen. Kumbullat varësisht nga nënshartesat mbahen në rreth 1.8 deri 2.4 m. Krasitja e një peme të re kryhet në prill jo në dimër për të shmangur sëmundjet. Pas krasitjes fillestare, gjatë verës së parë kur lastarët e rinj kanë mbaruar rritjen shkurtohen në fund të korrikut. Shkurtohen degët e reja në 20 cm, duke prerë mbi një syth nga poshtë ose me drejtim nga jashtë. Priten degët anësore përsëri në një syth në 15 cm.

Në vitet në vijim gjatë muajit prill, shkurtohet udhëheqësi qendror me dy të tretat. Kjo përsëritet çdo vit për ta mbajtur pemën në të njëjtën lartësi derisa pema të ketë arritur lartësinë rreth 2.0 - 2.4 m. Kërcejtë vertikal në krye që konkurojnë me drejtuesin qendror duhet të hiqen në fund të qershorit.

Kurorë e hapur e ajrosur

Krijohet duke u vendosur në një mur ose gardh me tela horizontale të fiksuara 15 cm larg njëri-tjetrit.

Kurora në formë kordoni

Aty ku hapësira është veçanërisht e kufizuar, kumbullat mund të formohen si kordonë. Kumbullat mund të jenë të ngarkuara nga frutat, duke çuar në thyerjen e degëve nën peshën e frutave, kështu që rrallimi është i rëndësishëm për të parandaluar dëmtimin.

FORMIMI I KURORËS SË PEMËVE

Për pemët e reja synohet për një qendër të hapur ose formë të modifikuar të udhëheqësit qendror. Zvogëlohen filizat e gjata dhe joproductive për të nxitur drurë të rinj me fruta. Shkurtohen rritjet vertikale tepër të fuqishme për të balancuar energjinë e pemës. Kjo zhvillon një strukturë të fortë peme që mund të mbështesë frutat e rënda pa thyerje të degëve si dhe ndihmon në hyrje në prodhim që në moshë të re.

Formimi i kurorës së pemës së mollës dhe kumbullës në pemishte (viti 2 deri në vitin 10)

Formimi i duhur i kurorës është thelbësor për prodhimin e frutave, shëndetin e pemëve dhe lehtësinë e menaxhimit të pemishteve. Pemët e mollës dhe kumbullës krasiten në forma të kurorës në varësi të rendimentit të dëshiruar, varietetit dhe kushteve të rritjes.

Forma të zakonshme të kurorës për pemët mollë dhe kumbulla

1. Sistemi i Udhëheqësit Qendror (Piramida) – E zakonshme për mollët në pemishte komerciale.
2. Udhëheqësi Qendror i Modifikuar – Një formë e ekuilibruar e përdorur si në mollë ashtu edhe në kumbulla.
3. Qendra e hapur (formë vazo) – E zakonshme tek kumbullat, duke lejuar qarkullim të mirë të ajrit.
4. Sistemi i një boshti (Slender Spindle, Super Spindle) – Pemishte me mollë me densitet të lartë.
5. Palmette & Espalier – Përdoret në pemishte të specializuara ose me hapësira të vogla.

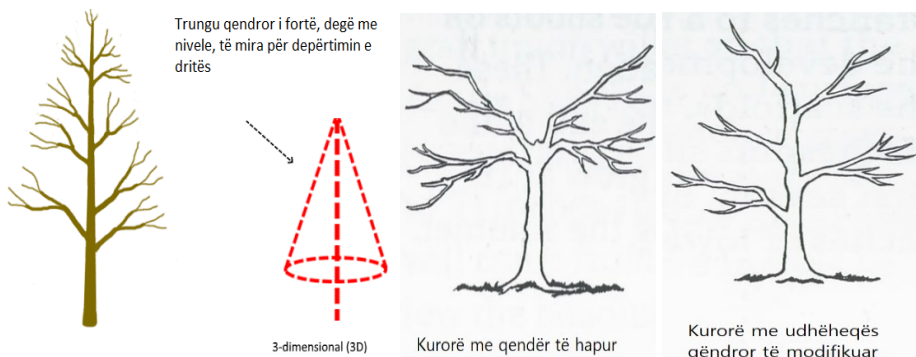

Figura 2. Llojet të kurorës së pemës së mollës

Formimi i kurorës nga viti në vit

Viti 2: Faza e hershme e krasitjes

Pas mbjelljes, pema duhet të ketë një udhëheqës të vetëm të fortë (për sistemet piramidale ose bosht) ose tre deri në katër degë mbajtëse (për pemët me qendër të hapur). Zgjidhen degët kryesore të mbajtësve në kënde të gjera ($45\text{--}60^\circ$) për të parandaluar thyerjen më vonë. Hiqen udhëheqësit konkurrues dhe me rritje të dobët.

Viti 3-4: Zhvillimi Struktural

Kurora e pemës fillon të marrë formë. Në pemët drejtuese qendrore, fillon të formohet një shtresë e dytë e degëve. Në pemët me qendër të hapur, degët e përzgjedhura rriten nga jashtë, duke formuar një formë vazije.

Veprimet e krasitjes

Vazhdohet të rrallohen degët e tepërta për të mbajtur një kurorë të hapur. Mbahet një udhëheqës i fortë (nëse është e aplikueshme) dhe kontrollohen degët e tepërta vertikale. Duhet siguruar që degët të jenë të vendosura në mënyrë të barabartë për të parandaluar grumbullimin.

Viti 5-7: Kurora e formuar dhe prodhimi i parë i rëndësishëm i frutave

Pemët arrijnë lartësinë e tyre adekuate. Druri frutor zhvillohet, duke kërkuar krasitje të përsëritshme vjetore për depërtim të mirë të dritës dhe fruta me cilësi të lartë. Hiqet masa drurorë e dobët ose joproduktive. Shkurtohen degët tepër të gjata për të parandaluar mbingarkimin. Rrallohen filizat dhe thithësit e ujit. Për sistemet me densitet të lartë, lidhen degët horizontalisht.

Viti 8-10: Shkurtimi i plotë i prodhimit dhe mirëmbajtjes

Pema ka një strukturë të formuar mirë. Duhet fokusuar në përtëritjen e drurit frutor dhe ruajtjen e formës. Me krasitje shkurtohet druri i hollë frutash i mbipopulluar për të siguruar fruta më të mëdha dhe me cilësi të lartë. Ruhët struktura e degëve duke prerë degët e vjetra, të dobëta ose të sëmura. Kontrollon lartësia dhe përhapja e pemës për vjelje të lehtë.

Krahasimi i formave të kurorës

Forma e kurorës	Më e mira për:	Veçoritë kryesore
Udhëheqësi Qendror	Molla (pemishte standarde)	Trungu qendror i fortë, degë me nivele, të mira për depërtimin e dritës
Udhëheqësi Qendror i Modifikuar	Mollë & kumbulla	Ngjashëm me liderin qendror, por më i hapur, balancon forcën dhe rrjedhën e ajrit
Qendra e hapur (vazo)	Kumbull dhe pjeshkë	Asnjë udhëheqës qendror, promovon qarkullim të mirë të ajrit
Sistemi i një bosht	Pemishtet me mollë me dendësi të lartë	Pemë më e shkurtër, kurorë e ngushtë, potencial i lartë frutash
Palmetë/Espalier	Hapësirë e kufizuar, pemishte dekorative	Mbajtur kundër një muri ose në tela horizontal për rritje kompakte

Figura 3. Kurora e pemës së mollës e llojit palmetë

Krasitja e udhëheqësit qendror

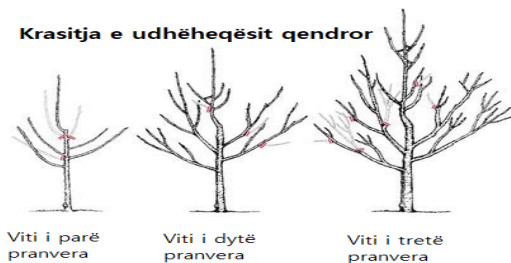

Figura 4. Krasitja e pemës së mollës gjatë viteve, pamje e një druri të krasitur

VEGLAT DHE PAJISJET PËR KRASITJE

Përdoren gërrshërë krasitëse për degë më të vogla e më të holla dhe ato të mesme dhe sharra mekanike për degë më të mëdha. Dezinfektues për të pastruar veglat midis prerjeve për të parandaluar përhapjen e sëmundjeve. Shkallë (nëse është e nevojshme) për të arritur në degë më të larta.

Figura 5. Gërrshërët dhe sharrat mekanike për krasitje

Krasitja - prerja manuale është e mundimshme dhe e rëndë, me dhimbje të duarve dhe të krahët, dhe me efikasitet të ulët të krasitjes.

Gërrshërët elektrike prerëse janë të lehta dhe të përshtatshme pasi vetëm nevojitet të shtypet butësisht mekanizmi për aktivizim të tehut. Me kë rast kursehet energjia dhe janë 8-10 herë më efikase se krasitja tradicionale manuale.

Figura 6. Gërrshërët elektrike për krasitje

Figura 7. Sistemet për krasitje të montuara në traktor për një efikasitet të lartë

Për më shumë informata ju lutem kontaktoni:

MBPZHR- Departamenti i Shërbimeve Këshillimore Teknike

Rr. “Ukshin Hoti” ndërtesa “Ramiz Sadiku”, Nr.120

10000 Prishtinë

Tel : +383 38212338 ; +383 200 38 426

Tel/ fax: +383212 987

Kjo broshurë është përgatitur nga KDC, me Projektin “Zhvillimi i Zonave Rurale përmes avancimit të Shërbimeve Këshillimore”, të financuar nga MBPZHR. Përgjegjësinë për përmbajtjen e broshurave e mban KDC.

KOSOVA DEVELOPMENT CENTER
QENDRA KOSOVARE PËR ZHVILLIM

Address: Dëshmorët e Lirisë nr.135 Gjakovë-Kosovë
Tel: +383 38 724 499 Email: kdc.gjakov@yahoo.com

www.kdc-ks.org

